

Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs (WSK)

Een kleuter is geen schoolkind

www.wsk-kleuteronderwijs.nl

betreft: Reactie op uw bijdrage aan het Wetsvoorstel bevoegdheden schoolonderwijs jonge en oudere kind

18 februari 2021

Geachte mevrouw Den Besten en meneer Van Hoepen,

Op 29 januari jongstleden heeft u een bijdrage¹ geleverd aan de internetconsultatie inzake het Wetsvoorstel bevoegdheden schoolonderwijs jong en ouder kind (voortaan JK en OK). De Werk- en Steungroep Kleuteronderwijs (WSK) is bijzonder geïnteresseerd in uw opvattingen wat betreft de voorgenomen pabo-differentiatie.

Het punt 'pabo-differentiatie JK-OK' is mede op verzoek van de WSK in het regeerakkoord gekomen, onder meer naar aanleiding van de vele klachten over het kleuteronderwijs sedert 1985. Zie bijvoorbeeld *Kleuters in de knel!*² en "Bijzonder weinig aandacht voor kleuter in PABO-opleiding"³.

Bij dezen reageren we op uw bijdrage. In de bijlage lichten we onze reactie toe.

Deel I bevat ons *uitgangspunt*. Het wordt door u verwoord in de zinnen '*Kinderen hebben baat bij een ononderbroken ontwikkelingslijn binnen het basisonderwijs. Dit vraagt van leraren dat zij kennis hebben van de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar*'.

In deel II schetsen we op grond van uw en ons uitgangspunt de *kern van ons voorstel* – in de geest van het regeerakkoord spreken we van een gedifferentieerde pabo:

- De gedifferentieerde pabo staat op HBO- en/of universitair niveau en duurt vier jaar.
- Er komt een gemeenschappelijke eerste periode (wat ons betreft één jaar of, indien gewenst, langer of korter) waarin de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar centraal staat.
- Na die eerste periode kiest elke student voor de specialisatie JK of OK.
- Een JK/OK-afgestudeerde krijgt ruim de gelegenheid om binnen een kortere tijd ook OK/JK-bevoegd te worden.

Tot slot laat deel III zien dat de gedifferentieerde pabo uw bezwaren goeddeels kan wegnemen en aan uw wensen tegemoetkomt. Over problemen die u voorziet, stellen we u op een aantal plaatsen hieronder voor om met elkaar oplossingen te zoeken die in overeenstemming zijn met zowel de ononderbroken ontwikkelingslijnen als met kennis van iedere leerkracht over de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar.

We lichten onze reactie graag mondeling of schriftelijk toe om te zoeken naar oplossingen voor problemen die u voorziet. Dit vanuit de gedachte dat we het erover eens zijn dat het onderwijsstelsel en zijn organisatie er moeten zijn om het kind in zijn ontwikkeling te ondersteunen en te begeleiden.

Met vriendelijke groeten,

de kerngroep van de WSK

cc: Kamerleden met basisonderwijs en/of HBO-onderwijs in portefeuille, de ministers Van Engelshoven en Slob, de heer Lamé, Stichting Histos

¹ <https://www.internetconsultatie.nl/bevoegdhedenschoolonderwijs/reactie/df2dcc35-2eb1-4147-b1c4-78f6dde8e733>.

² <https://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2013/04/Zwartboek-Kleuters-in-de-knel-april-2013-LR.pdf>.

³ <https://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/nieuws/bijzonder-weinig-aandacht-voor-kleuter-in-pabo-opleiding/>.

Bijlage

I 'Leraren hebben kennis van de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar'

U schrijft: *'Kinderen hebben baat bij een ononderbroken ontwikkelingslijn binnen het basisonderwijs. Dit vraagt van leraren dat zij kennis hebben van de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar'*.

Wetenschappelijk is dit geheel verantwoord. We zijn het hiermee eens: wat ons betreft komt er een gemeenschappelijke eerste periode, indien gewenst langer of korter. Een algemeen basisjaar, waarin in ieder geval de ontwikkeling van geboorte tot 12 jaar centraal staat. Na dit jaar vindt de specialisatie plaats.

In het JK-specialisme staat de ontwikkeling 'jonge peuter (gemiddeld 3;0-3;9) → oudere peuter (gemiddeld 3;9-4;6) → kleuter (gemiddeld 4;6-6;6) → jong schoolkind' (gemiddeld 6;6-8;6) centraal. Hierbij is het opdoen van praktijkervaring middels stages van cruciaal belang.

In het OK-specialisme staat de ontwikkeling van jong schoolkind (gemiddeld 6;6-8;6) → ouder schoolkind → formeel opererende jongere (vanaf 12, 13 jaar) centraal.

In het aanhangsel (na III, 15) schetsen we de psychologische ontwikkeling van het lezen.

II Kern van het voorstel van de WSK

De WSK noemt de pabo in zijn voorstel de *gedifferentieerde pabo*. De kern van ons voorstel ziet er zo uit:

- De gedifferentieerde pabo staat op HBO- en/of universitair niveau en duurt vier jaar.
- Er komt een gemeenschappelijk eerste jaar (of langere of kortere periode) waarin de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar centraal staat.
- Na de eerste gezamenlijke periode kiest elke student voor JK of voor OK.
- JK leidt op tot bevoegdheid voor de groepen 1-3 en OK tot bevoegdheid voor de groepen 3-8; zowel de JK-specialist als de OK-specialist is bevoegd voor groep 3 – er is geen scherpe splitsing.
- Een JK/OK-afgestudeerde krijgt ruim de gelegenheid om ook OK/JK-bevoegd te worden. Vanwege de gemeenschappelijke eerste periode en de vele gemeenschappelijke vakken in de jaren 2 tot en met 4 moet dit in 0,5-1 jaar mogelijk zijn. Wat ons betreft ook in de avonduren, zodat men overdag zo veel mogelijk gewoon les kan blijven geven.

In JK staat de ontwikkeling 'jonge peuter → oudere peuter → kleuter → jong schoolkind' centraal (zie deel I) en in OK die van jong schoolkind tot en met formeel-opererende jongere (11-13 jaar).

In de studiejaren 2-4 zullen de richtingen JK en OK volop gemeenschappelijke vakken hebben, zoals

- lesgeven in de overlappende groep 3, met nadruk op aanvankelijk lezen, rekenen en schrijven;
- de geschiedenis van het onderwijs;
- onderwijswetten;
- organiseren van ouderavonden;
- contacten onderhouden met buitenschoolse organisaties.

III Bijdrage van de PO-Raad van 29 januari 2021

Vanuit de delen I en II staan we nu stil bij uw bijdrage aan de internetconsultatie. We doen dat in vijftien punten. We halen telkens eerst uw bijdrage, in cursief, aan.

1 *'Lerarenopleidingen kunnen mogelijk vanaf studiejaar 2022/2023 een aparte opleidingsroute voor het jonge of oudere kind aanbieden'*.

In ons voorstel (deel II) zit veel gemeenschappelijks: het eerste gemeenschappelijke jaar; veel gemeenschappelijke vakken in de jaren 2-4; soepel behalen van de andere bevoegdheid. In overeenstemming met het regeerakkoord zijn wij dan ook voor het *differentiëren* van de pabo en niet voor het *splitsen* in twee opleidingen. Het splitsen in twee bevoegdheden is betrekkelijk, want ze overlappen elkaar en kunnen worden aangevuld.

2 *'Het splitsen van bevoegdheden draagt niet bij aan de kwaliteit van het onderwijs, een beter functionerende onderwijsarbeidsmarkt' en 'Het wetsvoorstel draagt niet bij aan kwaliteit van het onderwijs'.*

Omdat kleuters en jongere kinderen principieel anders functioneren dan jonge schoolkinderen en oudere kinderen (deel I en aanhangsel), vragen beide een eigen benadering. Omdat de gedifferentieerde pabo (deel II) de twee benaderingen optimaal aanbiedt en een ongedeelde pabo dat optimum eenvoudigweg niet kan en tot nog toe niet heeft kunnen aanbieden, zal de gedifferentieerde pabo de kwaliteit van het onderwijs verhogen.

In het algemeen zullen vrouwelijke studenten meer belangstelling hebben voor het jonge kind en mannelijke studenten voor het oudere kind. De gedifferentieerde pabo zal waarschijnlijk meer vrouwelijke studenten aantrekken vanwege het JK-specialisme en meer mannelijke studenten vanwege het OK-specialisme. De differentiatie zal daarom een bijdrage leveren aan het oplossen van het lerarentekort.

3 *'Het splitsen van bevoegdheden [...] houdt geen rekening met (beleids)ontwikkelingen die reeds in gang zijn gezet' en 'Het wetsvoorstel sluit niet aan bij ontwikkeling in de sector'.*

De WSK weet niet op welke (beleids)ontwikkelingen en welke ontwikkeling in de sector u doelt. Aannemende dat u en wij van mening zijn dat het onderwijsstelsel en zijn organisatie er voor het kind en zijn ontwikkeling zijn, verzoeken we u ons te laten weten op welke beleidsontwikkelingen u doelt en bieden we u aan om samen naar oplossingen te zoeken voor de beleidsproblemen die u voorziet.

4 *'De PO-Raad pleit voor een herziening van het bevoegdhedenstelsel vanuit een integrale visie'.*

De WSK is het helemaal met u eens en meent dat de ontwikkeling van het kind (deel I) het kader biedt voor die integrale visie.

5 *'Kinderen hebben baat bij een ononderbroken ontwikkelingslijn binnen het basisonderwijs. Dit vraagt van leraren dat zij kennis hebben van de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar én dat zij de samenhang van de complete leerlijn van groep 1 tot groep 8 overzien.*

Het begrip 'ononderbroken ontwikkelingslijn' werd in 1974 ingevoerd door Tine Lambert-Anema. In de geest van deel I verstaat ze eronder: 'het uitgaan in het kleuter- en lager-school-onderwijs van het "natuurlijke ontwikkelingsproces van ieder kind"'. Met u pleiten we dan ook zeer voor een ononderbroken ontwikkelingslijn. Deze is in de gedifferentieerde pabo (deel II) optimaal gewaarborgd.

Zowel de kennis bij leraren over de ontwikkeling tot 12 jaar als het overzicht in de samenhang in de leerlijn in de groepen 1-8 zijn in de gedifferentieerde pabo gewaarborgd, vanwege de gemeenschappelijke eerste periode en vanwege de gemeenschappelijke vakken in de jaren 2-4 (deel II).

6 *'Verschillende bevoegdheden versmalt de reikwijdte van de opleiding, zorgt voor schotten in onderwijsteams en doet afbreuk aan de gewenste integraliteit'.*

In de gedifferentieerde pabo wordt de reikwijdte van de opleiding juist groter, door de bredere en grotere deskundigheid binnen de scholen, wat betreft de eigenheid van het jonge en het oudere kind (deel I). Bovendien zal er meer overeenstemming zijn binnen teams door kennis van het totale ontwikkelingsproces van jonge en oudere kinderen (deel II). Geen schotten dus maar juist integraliteit door overeenstemming in opvattingen en gelijke kennis.

Op dit moment worden schotten juist ervaren in de praktijk, vooral door de kleuterleerkrachten. Door de differentiatie hopen zij bij hun bovenbouwcollega's op meer kennis over en begrip voor de specifieke omgang met jongere kinderen.

7 *'De personeelstekorten in de sector blijven oplopen' en 'Het wetsvoorstel draagt niet bij aan een beter functionerende onderwijsarbeidsmarkt (instroom, doorstroom en behoud)'.*

De gedifferentieerde pabo zal bijdragen aan het oplossen van het lerarentekort; zie punt 2.

8 *‘Met name vanuit de Kamer horen we vaak het geluid dat de “kleuterjuf” ook met minder afkan. Dit doet geen recht aan de complexiteit van het begeleiden en scholen van kinderen in de onderbouw van het primair onderwijs (waar de basis voor het leren wordt gelegd). Hiermee ontstaat het risico op een verlaging van de instroomeisen voor deze groep studenten. Onwenselijk, niet alleen voor de kwaliteit van de opleiding maar ook voor het imago van het beroep’.*

De WSK heeft vanuit de Kamer gelukkig nog geen geluid gehoord dat de kleuterleerkracht met minder afkan. In contacten met de Kamer zullen wij naar voren brengen dat en waarom wij het er met de PO-Raad over eens zijn dat het onderwijs gebaat is bij JK-specialisten op HBO- en/of universitair niveau (deel II).

9 *‘Splitsing in bevoegdheden [...] om zo de lerarenopleiding aantrekkelijker te maken. [...] De PO-Raad is van mening dat de splitsing van bevoegdheden niet bijdraagt aan een wezenlijk betere instroom. Uit onderzoek⁴ blijkt dat specialisaties niet hebben bijgedragen aan het aantrekken van extra havo- en vwo-scholieren (zowel mannen als vrouwen) voor de pabo’.*

De gedifferentieerde pabo zal aantrekkelijker worden voor zowel mannelijke als vrouwelijke studenten; zie punt 2.

Van het onderzoek dat u aanhaalt, heeft de WSK aangetoond dat het dermate veel tekorten vertoont dat het beter buiten de gedachtewisseling over de pabo-differentiatie kan blijven. Naar onze mening heeft de regering dan ook terecht een tweede onderzoek laten uitvoeren. Ook dat onderzoek vertoont echter dusdanig veel tekorten, dat ook dat beter buiten deze gedachtewisseling kan blijven.⁵

10 *‘Flexibiliteit, maatwerk in de opleiding en keuzes in organisatie van het onderwijs dragen wél bij aan de aantrekkelijkheid van de lerarenopleiding’.*

Kunt u ons laten weten waar u met ‘flexibiliteit’ en ‘maatwerk’ op doelt? We bieden u aan om samen naar oplossingen te zoeken voor de eventuele problemen die u voorziet, en wel oplossingen die het kind en zijn psychologische ontwikkeling optimaal ondersteunen en begeleiden.

11 *‘De PO-Raad vindt dat een versnippering van de bevoegdhedensystematiek [...]’.*

In de gedifferentieerde pabo is geen sprake van versnippering; zie de punten 1, 5 en 6.

12 *‘Wanneer een leraar uitsluitend bevoegd is voor bijvoorbeeld het jonge kind, en hij of zij later een aanvullende bevoegdheid wil behalen, dan kan dit een drempel opleveren’.*

De WSK is voor een ruime gelegenheid om de andere bevoegdheid te behalen (deel II). Wij vernemen graag van u welke drempel(s) er volgens u dan nog zijn en zoeken daar graag met u een oplossing voor.

13 *‘Personeel is door de beperkte bevoegdheid niet breed inzetbaar. Het maakt het organiseren van het onderwijs voor kinderen in de praktijk onnodig complex. [...] Het maakt het werken in het onderwijs er niet aantrekkelijker op als er meer flexibele/tijdelijke dienstverbanden komen’.*

Brede inzetbaarheid is volgens de WSK alleen wenselijk bij een leerkracht die zelf ook breed inzetbaar wil zijn, wat hij/zij tot uitdrukking kan brengen door ook de andere bevoegdheid te behalen (deel II). Brede inzetbaarheid voor alle pabo-afgestudeerden ging tot nog toe helaas ten koste van voldoende theoretische en praktische kennis over zowel het jonge kind als het oudere kind (deel I). Daar zullen de specialisaties JK en OK verandering in brengen.

---

⁴ M. Bahlmann, B. Eustatia, D. Pillen-Warmerdam, *Optimale inrichting van lerarenopleidingen*, Qompas, Leiden, oktober 2018. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW.

⁵ Onze brief aan de regering en aan de Tweede Kamer van 26 maart 2019 (<https://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2019/03/2019-03-26-brief-WSK-aan-regering-en-tweede-kamer-over-pabodifferentiatie-en-testverbod.pdf>), 1.2 en bijlage III voor wat betreft *Optimale inrichting van lerarenopleidingen* en 1.3 en bijlage IV voor wat betreft het tweede onderzoek, *Specialisatiemogelijkheden in lerarenopleidingen*.

14 *‘Het splitsen van bevoegdheden is een stap terug in de tijd’ en ‘Met dit wetsvoorstel spant de minister het paard achter de wagen’.*

De gedifferentieerde pabo is een noodzakelijk herstel van de situatie van vóór de invoering van het basisonderwijs (1985), namelijk van het *beginsel van onderwijs aan elk kind óp zijn ontwikkelingsniveau*, dat er in elk geval tussen 1955 en 1985 is geweest. Dit beginsel willen wij in ere herstellen, met inzet van de middelen van nu en op voorspraak van meer dan 4.500 leerkrachten binnen Nederland (vandaag telt de WSK 4.543 leden).

Dit herstel is een stap voorwaarts en geheel in overeenstemming met uw woorden *‘Kinderen hebben baat bij een ononderbroken ontwikkelingslijn binnen het basisonderwijs. Dit vraagt van leraren dat zij kennis hebben van de ontwikkeling van het kind tot 12 jaar én dat zij de samenhang van de complete leerlijn van groep 1 tot groep 8 overzien’*. Die woorden hebben onze volledige instemming; zie deel I en punt 5.

U mist de verbinding tussen *Ruim baan voor leraren* van de Onderwijsraad en de gedifferentieerde pabo. Graag gaan we hierover met u het gesprek aan, namelijk om door u voorziene problemen op te lossen vanuit uw en onze centrale gedachte dat het onderwijsstelsel én zijn organisatie het kind in zijn ontwikkeling dienen te ondersteunen en te begeleiden.

Dit aanbod geldt uiteraard ook voor wat u schetst vanuit de Alliantie ‘Divers voor de Klas’ en voor wat u schrijft over een specialisatie op masterniveau voor onderwijs aan jonge kinderen.

15 *‘Te veel specialiseren, en dan ook nog eens te vroeg in de opleiding, staat een brede opleiding in de weg’.*

Zowel het jonge kind als het oudere kind vragen om een eigen benadering (deel I). In die zin kan het specialiseren in de gedifferentieerde pabo nooit te veel zijn. De huidige opleiding is alleen wat betreft bevoegdheid breed, maar inhoudelijk vooral voor het jonge kind te smal.

In de gedifferentieerde pabo kiest de student voor een specialisatie na de eerste, gemeenschappelijke periode waarin de ontwikkeling tot 12 jaar centraal staat. Wat ons betreft duurt de gemeenschappelijke opleiding een jaar, maar kan die ook anderhalf jaar duren. In beide gevallen wordt de keuze niet te vroeg gemaakt. Over de voor- en nadelen van zowel een als anderhalf jaar gaan we graag met u het gesprek aan.

Aanhangsel bij I Kennis van de ontwikkeling

We werken de psychologische ontwikkeling van het kind uit voor het lezen.^{6,7} Deze kennis zou bij iedere onderwijsgevende bekend moeten zijn.

De jonge peuter herkent zijn naam, bijvoorbeeld op zijn boterhamtrommel of op de rugleuning van zijn stoel. Dit is het *etiketlezen*. Dat wil zeggen, het herkennen gebeurt op grond van kenmerken die het kind opvallen: ‘T’ (‘paraplutje’) in LOTTE; ook THEO herkent in de vorm van de letters zijn naam op zijn stoel. Als de jonge peuter heeft opgevangen dat zijn naam van links naar rechts gelezen moet worden, wijst hij ook van links naar rechts als hij zijn naam ondersteboven ziet.

---

⁶ Twee andere voorbeelden staan in de bijlage bij onze brief aan het LOBO van 15 maart 2017 (https://www.wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2017/03/2017_03_15_lobo-en-agendacommissie_DEFINITIEF.pdf). Ze komen allebei in ‘Kanttekening en uitnodiging’ voor.

⁷ De kern van de verklaring luidt als volgt.

Dat de kleuter letter-klank-combinaties kent, komt doordat hij over abstract-logische verbanden beschikt. Daarom kan hij zich losmaken van concrete gedachtes als *“T” is een paraplutje* om te kunnen begrijpen dat ‘T’ voor een klank staat, hoewel niets aan de vorm van T aan /t/ doet denken. Beide peuters beschikken over concreet-feitelijke verbanden en kunnen zich niet losmaken van het concrete *“T” is een paraplutje*.

Het jonge schoolkind leest uiteindelijk het woord KAM als ‘Kam’. Dat komt doordat zijn abstract-logische verbanden omkeerbaar of tweezijdig zijn. Het leren lezen van een drieletterig woord als KAM door Ymke gaat namelijk in vijf stappen:

1. Ze ziet K en zet die om in /k/.
2. Ze gaat *vooruit* van de volgende letter, ziet A en zet die om in /a/;
3. Ze gaat in haar hoofd met /a/ *terug* naar /k/ om /ka/ te vormen.
4. Ze gaat *vooruit* naar de volgende letter, ziet M en zet die om in /m/.
5. Ze gaat in haar hoofd met /m/ *terug* naar /ka/ om /kam/ te vormen.

Vroeg of laat verkort het hakken-en-plakken zich tot het onmiddellijke lezen.

De kleuter hakt louter en/of hakt-en-gist omdat zijn abstract-logische verbanden onomkeerbaar of eenzijdig zijn. Daardoor kan hij wel de twee voorwaartse stappen 2 en 4 maken maar niet de twee terugwaartse stappen 3 en 5.

De oudere peuter meent een verhaal dat vaker aan hem is voorgelezen, zelf te kunnen lezen en meent dat zijn zelf getikte e-brief aan opa en oma, 'xidmg oskf okla qoop5 cco doiiagfk', gelezen moet worden als 'Lieve opa en oma, over drie nachtjes kom ik logeren'. Dit is het *fantasielezen*.

Kleuter Ymke, die YMKE, MAMA en PAPA kan schrijven, leest KAM als 'K, a, m'. Dit is het *louter-hakkende lezen*. Ze herkent de letters, maar vormt met de klanken /k/, /a/ en /m/ niet /kam/. Na enkele maanden leest kleuter Ymke KAM als 'K, a, m; lamp'. Dit is het *hakkende-en-gissende lezen*.

Ymke leest KAM als jong schoolkind als 'K, a, m; kam'. Dit is het *hakkende-en-plakkende lezen*. Na enkele maanden leest ze KAM als 'Kam'. Dit is het *onmiddellijke lezen*.

Kanttekening en uitnodiging

Om historische redenen, die teruggaan naar 1929 (Kohnstamm) en 1946 (Langeveld), is er in Nederland een grote onbekendheid met de psychologische ontwikkeling van het kind, waarvan hierboven slechts vier fasen zijn aangestipt. Die fasen worden door vooral academici ontkend of genegeerd, maar vrijwel niet door leerkrachten (wat een merkwaardige stand van zaken is, die nu al vele jaren duurt en wat ons betreft zijn langste tijd gehad heeft). Het niet rekening houden met de verschillende fasen in de psychologische ontwikkeling is nadelig voor het onderwijs.

Degenen die ontkennen of negeren valt dat niet te verwijten, omdat ze slachtoffer van die geschiedenis zijn. Wel nodigen we hen uit om opnieuw de theorieën over psychologische fasen te bestuderen, of het niet-bestaan ervan daadwerkelijk aan te tonen. Dit is ondanks herhaalde uitnodigingen van onze kant nooit gebeurd, terwijl dat laatste vrij eenvoudig is:

- men neemt een taak waarover consensus is dat kinderen die rond 7 jaar beheersen, bijvoorbeeld het correcte schrijven van de eigen naam, het horizontale intekenen van een vloeistof in een schuine fles;
- vervolgens vraagt men kinderen tussen 3 en 8 jaar die taak uit te voeren; men neemt bijvoorbeeld twee kinderen tussen 3;0 en 3;3, twee tussen 3;3 en 3;6, ..., twee tussen 4;3 en 4;6, twee tussen 4;6 en 5;0, twee tussen 5;0 en 5;6, ..., twee tussen 7;6 en 8;0; dus 26 (12 + 14) kinderen in totaal;
- alle kinderen krijgen de opdracht onder *exact dezelfde voorwaarden*, dus met *exact hetzelfde materiaal*, met *exact dezelfde verbale opdracht*, zonder hulp (ook niet aan de jongsten), enzovoort.

De WSK voorspelt dat deze proef, die uitgevoerd wordt om het wel of niet bestaan van de fasen empirisch aan te tonen, eenduidig zal aantonen dat de ontwikkeling van alle kinderen in het algemeen en van ieder kind in het bijzonder, verloopt in een vaste volgorde van opeenvolgende fasen. Met de conclusie dat fasen dus wel degelijk bestaan.